

J. L. FISCHER SEDEMDESIATNIKOM

6. novembra t. r. sa dožíva sedemdesiatych narodenín český filozof Josef Ludvík Fischer. Jubilant je vynikajúca mysliteľská osobnosť, ktorá svoju ideovú aktivitu rozvíja nepretržite od konca prvej svetovej vojny. Teoreticky hlboko fundovaný, vyznačujúci sa mimoriadnou erudíciou a bohatou invenciou, okrem najvlastnejších filozofických problémov potýka sa so všetkými ideovými a kultúrno-politickými otázkami, ktoré sa postupne vynárali nielen u nás, ale aj v ostatnej Európe. Dlhé roky pred vojnou pôsobil na Masarykovej univerzite v Brne a po oslobodení aj na Palackého univerzite v Olomouci ako jej budovateľ a prvý rektor. Okrem toho pôsobil na Morave — popri B. Václavkovi — ako jeden z najpriateľnejších a najpokrokovejších kultúrnych pracovníkov, hlavne okolo časopisu *Index*, ktorý spoluredigoval. V dobrej pamäti sú jeho početné prejavy, štúdie, brožúry i monografické práce, ktorými vystupoval na obranu európskej demokracie a kultúry a mimoriadne pádne a energicky proti nastupujúcemu nacizmu. Česká i slovenská pokroková mládež si ho preto vysoko ctíla a vážila.

J. L. Fischer je tvorivý filozof par excellence, vyznačujúci sa nepokojným a bádateľným duchom, náročný voči všetkým, ale najmä voči sebe samému, a je to aj humánny a srdečný človek. Šírka jeho záujmov je neobyčajná, no vždy zaujíma hlboko zdôvodnený filozofický postoj ku každému konkrétnemu a nástojčivému problému. To znamená, že ani jeho ideovo-politické state a brožúry, v ktorých glosoval všetko, čo sa významného odohralo v našom ideovom, politickom a kultúrnom živote, vonkoncom nemajú charakter bežných prác tohto druhu. A preto možno povedať, že vo svojej podstate filozofickými sú nielen tie jeho diela, v ktorých rieši ontologické a gnozeologické otázky v sústave svojej skladobnej filozofie, ale aj jeho ideovo-politické práce, v ktorých skúma konkrétne a doliehajúce otázky kultúry, civilizácie, demokracie, školstva, výchovy, vedy, socializmu, etiky, národných tradícií, vzťahov Čechov a Slovákov atď. atď.

Až dosiaľ publikoval J. L. Fischer úctyhodný rad prác, počnúc monografickou prácou o *Schopenhauerovi* (Praha 1921). Z ďalších početných prác treba spomenúť predovšetkým jeho dielo *Filosofie, její podstata a problémy* (Praha 1922), uvedené Protagorovým výrokem „Mierou všetkých vecí je človek“, ďalej monografiu *Saint-Simon a A. Comte* (Praha 1925), potom knihu *Über die Zukunft der europäischen Kultur* (München 1929), ktorá mala zvlášť široký ohlas.

Roku 1931 vyšlo v Prahe jedno z jeho základných filozofických diel *Soustava skladebné filosofie, Základy poznání*. Autor hovorí, že v časoch svojho plnokrvného prúdenia filozofia nie je iba kritikou našej poznávacej výbavy (*gnozelógia*), ale je *ontológiou*, t. j. vedou o poriadku bytia, ktorú nemožno nahradiť oddelenými hľadiskami jednotlivých vied. Takýmto plnokrvným filozofickým dielom sa usiluje byť aj táto Fischerova práca, ktorá predstavuje jeden z pilierov jeho filozofickej tvorby.

Autor tohto diela poníma skutočnosť ako kvalitatívne diferencovanú v hierarchii neprevoditeľných existenciálnych modov, ktorým priraďuje vždy príslušné vzťahy inte-

lektuálne. Vôbec skutočnosť natoľko poznávame, nakoľko ju dokážeme previesť na rozličné intelektuálne vzťahy. Základnými takými vzťahmi sú funkcionálne vzťahy aplikované na výklad celého existenčného, a teda aj sociálneho poriadku. Každý kvalitatívny funkčný celok je špecifickou štruktúrou. Teda štruktúrne myslenie viaže poznatky navzájom funkcionálnym princípom.

Každej funkcii prislúcha určitá miera autonómie, ktorej treba rozumieť ako *svojzá-konnosť* v tom zmysle, že optimálna objektivácia hocakej funkcie je viazaná na určité, objektívne zistiteľné podmienky. Vôbec každá skutočnosťná sféra vykazuje špecifickú svojzákonnosť. Tento princíp uplatňuje J. L. Fischer v ďalšom pilieri svojej tvorby, v *Krisi demokracie I/II* (Brno 1933), pripísanom F. X. Šaldovi. Táto svojzákonnosť sa stáva v sociálnom premietnutí svojprávnosťou potiaľ, pokiaľ ide o zabezpečenie optimálneho výkonu, optimálnej objektivácie tej či inej funkcie. Konkrétne teda každá hospodárska, sociálna a kultúrna funkcia sa vyznačuje vlastnou svojzákonnosťou, vlastným poriadkom, ktorého teoretický výskum vychádza vždy z otázky po určení daných funkcií a vrcholí skúmaním podmienok, kedy môžu jednotlivé tieto funkcionálne určenia dosiahnuť optimálne naplnenie. Pritom optimálne naplnenie funkcie kvalitatívne nižšej nesmie rušiť optimálne naplňovanie funkcie kvalitatívne vyššej.

V období pred druhou svetovou vojnou vydal J. L. Fischer okrem iných publikácií potom ešte diela *Zrcadlo doby* (Praha 1932) ako sprievodcu po otázkach súčasnej európskej kultúrnej problematiky, poňatej z hľadiska jeho filozofických princípov, a *Tretí riše* (Brno 1932), venované otázkam podstaty a nástupu nacizmu.

Celkom krátko pred obsadením Českých zemí Hitlerom emigroval J. L. Fischer do Holandska, kde sa skrýval za nacistickej okupácie; za ideovo-politickú činnosť a za protinacistickú publikačnú aktivitu odsúdili ho na smrť in contumaciam. J. L. Fischer spomína, že ušiel takmer iba zázračne zatknutiu, zatiaľ čo jeho druhov pochytili a popraviť. Z otrasov, ktoré prežíval za vojny, skrsol tretí pilier jeho filozofickej tvorby, nazvaný *Comoedia humana*, z ktorého zatiaľ vyšla iba časť v knihe *Tři stupně* (Blansko 1948).

V posledných rokoch vydal J. L. Fischer ešte metodologickú prácu (zatiaľ cyklostylované) *Uvedení do vědy* I. díl (Praha 1961) a v tlači má objavné dielo *Sokrates nelegendární*, v ktorom obnažuje bytostné črty autentického Sokrata. Autor si vytýčil neľahkú úlohu, pretože Sokrates sám nenapísal ani riadok a cudzie svedectvá sú navzájom rozporné. Zvlášť výstižný je jeho dôkaz, že z najpodstatnejších črt Sokratovej osobnosti je jeho introvernosť ako jedna z hlavných pružín jeho aktivity.

J. L. Fischer je vynikajúca filozofická osobnosť, vážená aj v ďalekom zahraničí: sústavne spolupracuje s mnohými významnými filozofickými časopismi vo svete a mal nejednu aktívnu účasť na zahraničných filozofických kongresoch, konferenciách a sympóziách.

Pokladám si za česť, že s jubilantom ma viaže úzke a srdečné priateľstvo už dlhé desaťročia, osobne ho poznám od roku 1931, keď som recenzoval jeho skladobnú filozofiu a krátko na to jeho dielo o kríze demokracie. J. L. Fischer už v korešpondencii zo začiatku tridsiatych rokov, ktorú som si uchoval, prejavuje vrelý záujem o generáciu nastupujúcej slovenskej inteligencie, vyslovuje sa o nej s veľkými sympatiami, najmä o V. Clementisovi. Svoj záujem o progresívny slovenský ideový a kultúrny život prejavil aj viacerými návštevami na Slovensku už v období prvej republiky a najmä v Bratislave mal aj niekoľko prednášok na rozličné ideové a kultúrno-politické témy a zúčastnil sa na nejednej besede a družnom posedení s davistami. Krátko po mníchovských udalostiach napísal mi niekoľko zronených listov o zlých časoch, ktoré na nás doľahli, z listov vysvitá, ako mu veľmi ležia na srdci osudy našich národov, demokracie, štátu a našej budúcnosti.

Od tých čias prešlo veľa rokov, naplnených svetodejnými udalosťami, a medzitým sa naša filozofia slubne rozvinula a diferencovala. V najnovších listoch J. L. Fischer s radosťou kvituje tento kvas na poli našej filozofie a s mimoriadnym záujmom sleduje aj vzostup filozofickej aktivity na Slovensku.

Teraz tento náš „militantný“ (ako sám seba charakterizuje) filozof žije v Olomouci a je stále veľmi svieži a filozoficky aktívny.

I. Hrušovský

DISKUSIA O METODOLOGICKÝCH OTÁZKACH DEJÍN ČESKEJ FILOZOFIE

Po pracovnej konferencii českých a slovenských historikov filozofie v máji 1962 v Bratislave zišiel sa tento kolektív v malej obmene opäť v máji 1964 v Brne na podobnú poradu o otázkach českej nemarxistickej filozofie v 20. storočí. Konferenciu pripravili v intenciách bratislavskej porady členovia Katedry dejín filozofie a logiky na Filozofickej fakulte Univerzity J. Ev. Purkyňa. Patrí im objektívne uznanie, že sa podujali na pomerne zložitú úlohu a že ju, podľa mojej mienky, zvládli na dobrej teoretickej úrovni. Tým prispeli veľmi pozitívne k ďalšej práci na syntetických dejinách českej a slovenskej filozofie.

Doterajšie výsledky v oblasti výskumu dejín filozofického myslenia našich národov koncentrovali sa — tak v Čechách, ako aj u nás — predovšetkým na staršie obdobia, čiastočne na obdobie vývinu marxistického myslenia. V oboch prípadoch išlo o obdobie objektívne historicky pokrokové a kritériá hodnotenia sa tu nastoľovali dosť jasne a jednoznačne. Preto ani dôsledky kultu osobnosti — pre filozofiu naozaj tragické — nemohli podstatne ohroziť zrod mnohých teoretických významných historicko-filozofických prác viažúcich sa, banálne povedané, na obdobia s „objektívnymi šancami“ (husitská ideológia, filozofia českej radikálnej demokracie, filozofia slovenského osvietenstva, obrodenia, marxisticko-leninská filozofia v ČSR, Antológia z dejín československej filozofie I).

Málo teoreticky náročných prác a metodologických postupov máme však dosiaľ vypracovaných z toho obdobia vývinu buržoáznej filozofie, ktorá sa datuje od tzv. rozkladu nemeckej klasickej filozofie a vzniku marxizmu. Hoci ide o epochu veľmi bohatú na filozofickú aktivitu, teoreticky značne diferencovanú a pre nastoľovanie modernej filozofickej problematiky nesporne veľmi podstatnú, pokladali ju marxistickí historici filozofie takmer paušálne za epochu úpadku a degradácie buržoázneho filozofického myslenia. A to nielen v jeho odnožiach vyslovene protivedeckých a iracionalistických, ale i v tzv. línii scientifickej, nadväzujúcej programovo na výsledky modernej vedy. Ba prehliadanie vnútornej diferenciacie buržoáznej filozofie a popieranie jej akéhokoľvek teoretického prínosu išlo tak ďaleko, že sa celá moderná nemarxistická filozofia považovala za iracionalizmus, mystiku a špekuláciu a otvoreného služobníka imperializmu, monopolov, Marshallovoho plánu atď.

Pritom, ako si zo zásadného marxistického stanoviska filozofiu tejto epochy nemôžeme odmyslieť z moderných myšlienkových dejín, tak ju nemožno vyhlásiť iba za jav negatívny, v celom rozsahu spoločensky reakčný a teoreticky sterilný. Jej objektívne vedecké hodnotenie — opakujeme všeobecne známu pravdu — vyžaduje špecifickú historicko-filozofickú analýzu, založenú na znalosti odbornej filozofickej problematiky a historicko-